

Глібова С. О.*

ДІЯЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЇ

У статті досліджується культурна політика Італійської Республіки на сучасному етапі, нові завдання, які постають перед італійською дипломатичною службою. Особлива увага при цьому приділена аналізу ролі інститутів культури і культурних центрів в зовнішньополітичній діяльності Італії.

Ключові слова: Італія, Фарнезіна, «м'яка сила», інститути культури, посольство, культурний центр.

The article examines the cultural policy of Italy at the present stage, the challenges faced by the Italian diplomatic service. Particular attention is paid to the activity of cultural centers and institutes in the foreign policy of Italy.

Key words: Italy, Farnesina, «soft power», cultural institutes, embassy.

В статье исследуется политика в области культуры Итальянской Республики на современном этапе, новые задачи, стоящие перед итальянской дипломатической службой. Особое внимание при этом уделено анализу роли институтов культуры и культурных центров во внешней политике Италии.

Ключевые слова: Италия, Фарнезина, «мягкая сила», институт культуры, посольство, культурный центр.

Особливості відносин у сфері культури між більшістю країн дуже часто визначається їх географічною близькістю та історичним минулим. Наявність спільних точок переплетіння сприяє розвитку більш тісних та плідних взаємозв'язків. Як приклад можна навести співпрацю сучасної Австрії та Угорщини, яких об'єднує спільне історичне минуле Австро-Угорської імперії.

За даними Міжнародної Організації з дослідження культури, станом на 2013 р. налічувалося понад 450 інститутів культури. Серед них найбільш відомою є діяльність цих установ Франції, Великобританії, Німеччини та Італії. Однак, якщо французькі, англійські та німецькі центри загальновідомі, то про роботу італійських інформації дуже мало, хоча їх зовнішньополітична активність досить помітна. Серед українських науковців, які досліджують аспекти «м'якої сили» в дипломатичній практиці європейських держав, варто виділити праці Кучмій О. П., які присвячені вивченню загалом ролі та місця міжкультурного співробітництва в зовнішньополітичній практиці європейських держав, Матвієнка В. М. – спеціаліста з особливостей дипломатичної та консульської служби, Шинкаренко Т. І., яка у своїх роботах досліджує особливості моделей дипломатичної практики, Ковальчук Т. І., яка вивчає загалом особливості культурного фактору європейської інтегра-

* здобувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, службовець управління міжнародної діяльності Державної міграційної служби України.

Науковий керівник – професор, доктор політичних наук Скороход Ю. С.

ції. Серед безумовних авторитетів на пострадянському просторі варто виділити Зонову Т. В. Виходячи з того, що в українській науковій думці увага до цієї теми зосереджена переважно на культурній політиці Франції, Німеччині, Великобританії та США, головним завданням вбачається дослідити особливості діяльності інститутів культури Італії закордоном. На думку автора вивчення цієї теми сприятиме кращому розумінню місця та ролі «м'якої сили» в політиці середніх держав, яскравим прикладом яких і виступає Італія [4; 5; 6; 3].

Звичайно глобалізація міжнародних, в тому числі, культурних відносин вплинула на діяльність інститутів культури. Зменшення фінансування з боку держави призвело до появи нових акторів – фондів, через які почали фінансуватися деякі проекти. Тому поява «нових суб'єктів» культурної діяльності змусило інститути шукати шляхи розвитку та адаптуватись до нових відносин. Головною проблемою їх діяльності стала недостатність фінансування, і, як наслідок, закриття деяких установ. Європейські країни знайшли вихід з цієї ситуації: з метою оптимізації діяльності, Інститути культури деяких з них почали об'єднувати свої зусилля і розташовувати офіси в одному приміщенні. Це призвело до того, що інститути отримали певну автономію в своїй діяльності від уряду. Навіть більше, в тих питаннях які стосуються спільних європейських проектів, можна побачити об'єднані зусилля декількох країн. Найбільш ефективні проекти здійснюються у сфері кіно, дизайну, музики та моди. Загалом можна сказати, що незважаючи на те, що говорити про спільний «європейський інститут культури» ще рано, такі країни як Італія, Франція, Німеччина заявляють що їх національні культури є невід'ємною складовою та визначальною рисою європейської культури [1; 7].

На сучасному етапі міжнародних відносин, з метою подолання проблем ісламського тероризму на ґрунті релігій та різних культур, особлива увага приділяється роботі з молоддю та подоланню культурних бар'єрів. У світлі розвитку ідеї міжкультурного діалогу, діяльність більшості європейських культурних установ спрямована на налагодження взаєморозуміння європейських країн з ісламським світом. Країни Європи (Франція, Німеччина, Італія, Іспанія), де проживають великі мусульманські діаспори виділяють кошти на поширення культури та музики цих країн, наголошуючи на тому, що вони не мають нічого спільного з фундаменталізмом. Лише поширюючи ідеї толерантності та взаєморозуміння, можливо знайти відповіді на виклики сучасності.

В цьому контексті надзвичайно ефективною виділяється діяльність Інститутів культури як головних інструментів культурної дипломатії, що проявляють свою діяльність не лише як центри поширення інформації та надання послуг, але й є осередком дослідження культури приймаючої країни. Таким чином інститути є тим місцем, де відбувається безпосередня взаємодія культур різних країн.

Діяльність інститутів культури Італії визначається законом № 401 від 22. 12. 1990 р. «Про реформування італійських Інститутів культури з метою поширення культури та італійської мови закордоном». В цьому законі зазначається, що з метою налагодження взаєморозуміння та співпраці між країнами держава забезпечує поширення культури та італійської мови закордоном. Передбачається, що на Міністерство закордонних справ покладені функції формування та визначення головних завдань зовнішньополітичної культурної діяльності. Воно визначає основні угоди про обмін та співпрацю в культурній сфері між різними країнами, забезпечуючи виконання 2 статті закону, сприяє координації діяльності між державними установами, громадськими організаціями, культурними та науковими центрами, а також контролює діяльність приватних організацій та фондів [13].

Також саме на міністерство покладені організаційні та контрольні функції з організації закордонних виставок, конференцій та впровадження проектів з метою просування

культури. Кожного року, разом із інститутами культури у різних країнах відбувається понад 500 заходів такого характеру. Як приклад можна навести виставку, що проведено за підтримки МЗС Італії в Аддис Абебі (Єфіопія) в квітні-травні 2013р. на поширення ідеї діалогу між культурами під назвою «Від серця до серця» у приміщенні Інституту культури Італії і Єфіопії. П'ять митців з Італії та шість з Єфіопії об'єднали свої зусилля в сфері живопису, дизайну, фотографії та інсталяції, щоб разом відобразити на скільки взаємопов'язаним є сучасний глобалізаційний світ. В проєкті взяли участь видатні митці обох країн, маючи меті поєднати різні культури та цивілізації [11].

Цікаво, що закон передбачає щорічний звіт міністерства перед парламентом з приводу виконання положень даного закону.

Задля більш ефективної політики з поширення культури при міністерстві створено Національну комісію з поширення італійської культури закордоном, що обирається строком на три роки і збирається на засідання не менше ніж три рази на рік. Комісія визначає загальні цілі поширення італійської культури та мови, а також напрями двостороннього та багатостороннього співробітництва, координує діяльність урядових та неурядових установ та громадських організацій, а також бере участь в призначенні та затвердженні директорів інститутів культури за кордоном. В даному контексті варто зазначити, що комісія тісно співпрацює з самими інститутами культури з метою організації різних заходів з просування та поширення культури [13].

Загальні критерії для організації та функціонування інститутів затверджуються постановою міністра, спільно з міністром фінансів та міністром у справах державної служби. Такі правила визначають деталі фінансового управління інститутами, зобов'язуючи самі установи щорічно звітувати перед міністерством закордонних справ і фінансів через дипломатичні або консульські канали з приводу підсумкових рахунків та виконаної роботи. До функцій, які виконують інститути належать: встановлення контактів з установами, організаціями та особистостями культурного і наукового світу приймаючої країни, сприяння впровадженню пропозицій і проєктів з поширення італійської культури і співробітництва в культурній та науковій сфері; надання документації та інформації з приводу культурної діяльності інститутів; сприяння ініціативам, культурних заходів та виставок; підтримання культурного розвитку італійської громади за кордоном; забезпечення та допомога італійським ученим і студентам у своїх дослідженнях і навчанні за кордоном; сприяння і заохочення ініціативи з поширення італійської мови.

З виділених коштів на міністерський бюджет Міністр щороку визначає кошти на кожний інституту. Інститути створюються в столицях і великих містах країни, з якими Італія має дипломатичні відносини. Вони створюються або скасовуються наказом міністра, в межах фінансових коштів, передбачених у відповідному розділі бюджету Міністерства [13].

З метою реалізації своєї діяльності в галузі вивчення, дослідження та розвитку культури, в тому числі викладання італійської мови, інститути можуть створювати, зі схвалення міністра, та за згоди міністра фінансів у співпраці з дипломатичним органом, відповідальним за даний регіон, філії. Керівники секцій призначаються директорами самих інститутів, а фінансування і контроль та управління активами покладене на директорів центральних інститутів.

При кожному інституті створено фонд основним завданням якого є здійснення платежів та видатків, необхідних для функціонування інституту, початкова сума якого визначається міністром спільно з міністром фінансів, відповідно до оцінки потреб зацікавлених установ, на основі цифр, представлених у попередні роки. При чому при мініс-

терському бюджеті розходи виділені в окрему статтю «Фонд для витрат, необхідних для функціонування та діяльності інститутів культури» [13].

Варто наголосити, що з метою налагодження продуктивних відносин з приймаючою країною передбачається можливість формування при інститутах комітетів культурного співробітництва. До числа почесних членів Комітету можуть входити діячі культури приймаючої країни, зацікавлені італійською культурою, а також провідні представники італійської громади.

Загалом до числа співробітників культурних установ приймаються особи, що володіють відповідним досвідом та відповідають вимогам держслужбовців. Реформи 1990 р. та 2010 р. сприяли суттєвому оновленню складу працівників закордонних установ. Міністерство у співпраці з Департаментом державної служби разом із вищими навчальними закладами, сприяє організації навчальних курсів з метою навчання та підвищення кваліфікації працівників інститутів культури в областях просування культурного та міжнародного співробітництва. Вимоги до бажаючих отримати місце визначаються декретом міністра закордонних справ, у відповідності з рекомендаціями міністра з державної служби та комісії з культурного співробітництва. Процедури, що стосуються проведення конкурсу, складу відбіркової комісії та формування списків визначаються спільно з міністром у справах державної служби [13].

Необхідно зазначити, що законом передбачається, проведення політики з міжкультурного співробітництва та поширення італійської культури як закордоном, так і в самій Італії.

Тривалість перебування персоналу в інститутах за кордоном з одного боку не може тривати більше восьми років поспіль, з іншого не може складати менше трьох років. Директор не може займати посаду в одній країні перебування більше шести років поспіль [13].

Після кожного періоду служби за кордоном, служба в Італії повинна тривати не менше двох, але й не більше чотирьох років. Дані вимоги також поширюються на керівників університетів, державних установ культури, науково-дослідних інститутів та інших державних установ, що здійснюють свою діяльність відповідно до цього Закону [13].

Стаття 13 визначає, що Директори інститутів призначаються міністром з числа співробітників, що володіють рангом не нижче VIII і IX рівня, і мають досвід у сфері розвитку культурного співробітництва, за рекомендацією Комісії. У разі необхідності функції Директора Інституту можуть бути також надані експертам в даній сфері. Призначення та країна перебування директора інституту встановлюється міністром, за пропозицією Генерального директора з просування країно-системи [13].

У статті 15 визначені функції директора інституту, відповідно до яких він підтримує стосунки з установами та діячами культури приймаючої країни, і несе відповідальність за здійснення та проведення культурних заходів, а також координацію культурної політики загалом, щорічно звітує про свою діяльність і готує річний бюджет і підсумкові рахункові документи, щорічно представляючи їх до Міністерства через з дипломатичні або консульські канали [13].

Для потреб інститутів і відділів, в тому числі роботи технічного секретаріату, міністерство залучає до центрального апарату та у відрядження співробітників інших державних відомств, організацій, університетів і некомерційних громадських організацій. Крім того, інститутами культури, за погодженням із дипломатичною установою, можуть долучатися на службу громадяни країни-перебування [13].

З метою реалізації політики поширення італійської мови було запроваджено ініціативи з надання допомоги навчальним закладам і зарубіжним університетам для створення

та викладання італійської мови, а також присудження стипендій для тих, хто має здобутки із вивчення мови та італійської культури; надання грантів організаціям і об'єднанням для організації навчальних курсів, перепідготовки та підвищення кваліфікації для викладачів італійської мови, що працюють в університетах і зарубіжних школах або в італійських освітніх і культурних установах за кордоном; надання премій та грантів для поширення італійської книги для перекладу літературних і наукових робіт, а також для виробництва, дубляжу і субтитрів короткометражних фільмів, художніх фільмів і телесеріалів для засобів масової комунікації.

Слугуючи дієвим механізмом налагодження двосторонніх відносин, діяльність інститутів культури позитивно впливає і на формування економічних зв'язків. Як приклад можна навести продуктивні економічні відносини Італії з такими країнами як Індія, Китай та Японія, які базуються на можливості Італії запропонувати успішну модель культурної привабливості. На підтримку просування економічної співпраці між Італією та Японією у квітні 2013 року в Токіо, за підтримки посольства та інституту культури, було проведено виставку «Леонардо, риси генія». Її головною відзнакою було те, що вперше в Японії було представлено 109 експонатів з колекції Бібліотеки Амброзіо Мілану. На церемонії відкриття посол Ітаїї Доменіко Джоргі відзначив, що пишається можливістю провести таку важливу виставку, яка потребувала об'єднаних зусиль не лише двох країн, але й співпраці з Ватиканом. Політика «Ефективності в дії», яку проводять спільно МЗС з Міністерством Культури Італії, насправді виявилась демонстрацією дієвої політики Італії у Японії [10].

Головним завданням перед дипломатичними установами постає необхідність визначити найбільш дієві інструменти діяльності Інститутів культури з просування діалогу між культурами, визначити співвідношення між просто пропагуванням культури (що проявляється в організації виставок та схожих подій) та довготривалими ініціативами (мовними курсами культурними та освітніми обмінами та інші). Така діяльність пов'язана із співпрацею з НУО, суб'єктами підприємницької діяльності та освітніми колами.

Головними сферами втілення культурної дипломатії виявляються культура, мова та наука, причому перші двоє безпосередньо пов'язані, адже саме мова є каналом передачі інформації та просування культури, в якому закодований культурний код нації. У свою чергу співпраця в науковій сфері безпосередньо пов'язана з рівнем розвитку культурних відносин між країнами, рівень наявності яких гарантує більш плідну і наукову співпрацю.

На сучасному етапі більшість подій, що влаштовуються МЗС за кордоном позитивно впливають як на імідж країни, так і на рівень розвитку економічних відносин, презентуючи не лише традиційні для Італії сторони культури, але й звертаючи увагу на сучасне мистецтво. Головним чином політика країни з просування культури спрямована по трьох напрямках:

- 1) «східна політика» як відповідь на розширення ЄС,
- 2) налагодження міжкультурного діалогу з країнами Середземномор'я,
- 3) посилення зв'язків з латиноамериканськими країнами.

Географічне розташування Інститутів культури Італії та кількість подій, які влаштовує країна відображають зацікавленість країни в тому чи іншому регіоні. Будучи однією із засновниць ЄС Італія пропагує європейські цінності та намагається бути мостом між новими країнами-членами ЄС та старою Європою [7].

На жаль, не зважаючи на те, що налагодження діалогу з країнами Середземномор'я та Близьким Сходом є одним з головних пріоритетів зовнішньої культурної політики

країни, в цьому регіоні відчувається брак інструментів культурної діяльності. Так в порівнянні з Америкою та Європою, де кількість Інститутів культури складає понад 20 і 40 відповідно, в цьому регіоні представлено лише 9 установ. На початку XXI ст. можна казати про активізацію східного Китайського напрямку. В липні 2013 року з ініціативи основних університетів Італії, що спеціалізуються на дослідженні країн Сходу Фоскарі у Венеції, «Орієнтале» в Неаполі та «Універсіта дел'ї студії» в Римі, за сприяння посольства Італії у Пекіні, Торгової палати Китаю, Фондації Італія – Китай та університету Конфуція у Венеції було започатковано освітню програму в рамках підготовки магістрів з управління, що спеціалізувалися б на керівництві підприємств, що здійснюють свою політику в рамках ведення бізнесу в Китаї. В рамках цієї трирічної програми передбачено вивчення бізнес реалій Китаю на основі п'яти великих курсів: правова база, економіка, управління, суспільний устрій та мова Китаю. Ця ініціатива запроваджена спеціально з метою більш тісної співпраці та ознайомлення з реаліями бізнесу обох країн, передбачає також, взаємне стажування. Що позитивно відображається на економічних та дипломатичних відносинах між країнами [8].

В світлі відповіді на виклики глобалізації та розбіжності культур між європейським та ісламським світом, було б надзвичайно ефективно посилити розвиток культурних відносин в регіоні Середземномор'я та Близького Сходу, зробивши акцент на влаштуванні спільних заходів із ознайомлення з культурою регіонів.

Отже, активна політика інститутів культури сприяє формуванню позитивного іміджу Італії на міжнародній арені, посилюючи позиції країни на міжнародних ринках. Формування позитивного образу відбувається шляхом пропагування належності до світової культурної спадщини, літератури, особливості італійських традицій. Поширення інформації про привабливість країни з точки зору скупчення великої кількості археологічних об'єктів, музеїв, церков має на меті привернути увагу і до туристичної сфери країни. Іншими словами можна сказати, що просування культури сприяє не лише підтриманню культури італійських спільнот за кордоном, але й направлене на отримання фінансової вигоди та підтримання іміджу привабливої економічно італійської моделі.

Список використаних джерел

1. Астахов Е. М. Мировая практика культурной дипломатии / Диалог культур и партнерство цивилизаций. VIII Международные Лихачевские научные чтения. 22-23 мая 2008 г. – СПб. : Изд-во СПбГУП, 2008.
2. Боголюбова Н. М. Культурный обмен в системе международных отношений: Учеб. пособ. / Н. М. Боголюбова – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2003. – 276 с.
3. Зонова Т. Модернизация дипломатической службы Италии. – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document168586.phtml>.
4. Кучмій О. П. Використання технологій публічної дипломатії для просування інтересів держави на міжнародній арені (на прикладі Німеччини та Великої Британії) / О. П. Кучмій, А. Носенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 78. Ч. II. – 2008. – С. 147-151.
5. Матвієнко В. М, Головченко В. І.. Історія української дипломатії ХХ століття у статтях. / Матвієнко В. М, Головченко В. І. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 126 с.
6. Шинкаренко Т. І., Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування./ Т. І. Шинкаренко., В. В. Копійка В. – К. : Знання, 2009. – С. 751.

7. Breindenbach J., Znkrih I., Danza delle culture. L'identità culturale in un mondo globalizzato. – Torino, – 2000.
8. CINA – Università, al via iscrizioni per Master in global management. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Approfondimenti/2013/07/20130722_Cinamasterglobal.htm.
9. Decreto del Presidente della Repubblica 19 maggio 2010 n. 95 Riorganizzazione del Ministero degli affari esteri, a norma dell'articolo 74 del decreto-legge 25 giugno 2008, n. 112, convertito, con modificazioni, dalla legge 6 agosto 2008, n. 133. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/normative/Normativa_Online/PrincipaliDisposizioniMAE/DPR_95_19.05.2010.pdf.
10. GIAPPONE – Il «genio» di Leonardo in mostra a Tokyo. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Approfondimenti/2013/04/20130426_tokyo_leonardo.htm.
11. Heart to Heart. From Rome to Addis. Art exhibition by Italian and Ethiopian artists. April 24, 2013 – May 07, 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iicaddis-abeba.esteri.it/IIC_AddisAbeba/webform/SchedaEvento.aspx?id=114&citta=AddisAbeba.
12. L'italiano con un CLIQ Marchio di qualità per l'insegnamento della nostra lingua all'estero. 26.05.2013 – Roma, 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: 2013 http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Comunicati/2013/02/20130206_cliq.htm.
13. La Legge 22 dic 1990 n.401 Riforma degli Istituti italiani di cultura e interventi per la promozione della cultura e della lingua italiane all'estero. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Politica_Estera/Cultura/Documentazione/Normativa.htm.